

Hea valimistava noortega töötavatele inimestele

Noortega töötavatele inimestele mõeldud „Hea valimistava“ on juhend, kuidas noortega valimistest ausalt ja sisukalt rääkida, jäädes samal ajal poliitiliselt neutraalseks.

Juhend vastab järgmistele küsimustele:

1. Kuidas tagada noortele suunatud keskkondades poliitiline neutraalsus?
2. Milliseid nõudeid peab järgima noortele suunatud valimisreklaam ja valimistega seotud teavitustöö?
3. Poliitiku kutsumine noortele suunatud keskkonda: milliseid põhimõtteid järgida?
4. Soovin noore või noortega töötava inimesena kandideerida: kuidas käituda?
5. Keda teavitada valiskampaania ajal toimunud ebakohasest käitumisest?

Dokumenti peavad järgima noortega töötavad inimesed nii formaalsetes kui ka mitteformaalsetes keskkondades (edaspidi keskkond):

1. lasteaiad ja koolid;
2. noortekeskused ja muud noorsootööasutused;
3. huvikoolid ja -ringid;
4. noorteühendused ja osaluskogud;
5. jne.

Samuti on juhend abiks kõikidele, kes puutuvad informaalsetes keskkondades noortega kokku ning käsitlevad valimiste temaatikat, nt:

1. perekonnad;
2. noortesündmused ja -projektid;
3. erakondade ja poliitiliste noortekodade tegevused, nt väliskampaania;
4. jne.

Soov valimised noortele lähemale tuua ja riigi toimimise põhimõtteid selgitada on väga tere-
tulnud. Oluline on noortega arutada, kuidas toimivad erinevad demokraatlikud protsessid
ning millised on kohaliku omavalitsuse volikogu, Riigikogu või Euroopa Parlamendi ülesan-
ded. Valimiste käsitlemine varajases east edendab valimisharjumust ning kodanikuaktiiv-
sust.¹ Noortega töötavad inimesed saavad kutsuda valimisealisi noori üles kasutama oma
hääleõigust ning kujundama seeläbi oma kodukoha, riigi ja Euroopa Liidu tulevikku.

Kohaliku omavalitsuse volikogu valimistel saavad hääletada noored alates 16. eluaastast ja
kandideerida alates 18. eluaastast. Riigikogu ja Euroopa Parlamendi valimistel on hääletami-
sõigus noortel alates 18. eluaastast ja kandideerimisõigus alates 21. eluaastast. Seetõttu on
ka poliitikutel huvi noori kaasata, et oma erakondade, valimisliitude ja üksikkandidaatide
valimisprogramme tutvustada – seda tuleb aga teha moel, mis säilitab valimiste käsitlemise

¹ Eichhorn, J., Hübner, C. (2023). Votes-at-16 in Scotland 2014–2021. The University of Edinburgh School of Social and Political Science. <https://www.sps.ed.ac.uk/sites/default/files/assets/doc/Votes%20at%2016%20in%20Scotland.pdf>

neutraalsuse ning noorte valikuvabaduse. Noori ei saa riigis toimuvatest protsessidest ja sellega seonduvast infost kõrvale jätta. Noori peab sarnaselt teiste ühiskonnaliikmetega võrdsetel alustel kaasama juba varajases eas.²

Oluline on meeles pidada, et noortel peab säilima õigus olla oma valikus vaba: igaühel on õigus otsustada, kas ja kelle poolt ta hääletab.

² Kes vastutab, et noored (valimistel) osaleksid? (2025). Eesti Noorteühenduste Liit, 22. mai.
<https://enl.ee/2025/05/22/kes-vastutab-et-noored-valimistel-osaleksid/>

Kuidas tagada noortele suunatud keskkondades poliitiline neutraalsus?

Neutraalsuse põhimõtte tähendab, et:

- Ühtegi erakonda, valimisliitu või kandidaati ei eelistata teistele;
- Erinevate maailmavaadete esindajatel peab olema sarnane võimalus infot edastada;
- Arutelud ja tegevused peavad võimaldama noortel oma seisukohti iseseisvalt kujundada.

Noortele maailmavaadete tutvustamine ning noortega nende endi ettepanekute ja seisukohade üle arutamine on iseenesest positiivne ja tunnustust vääriv, kui seejuures järgitakse neutraalsuse põhimõtet. ([Õiguskantsler 2015](#)).

Üksikesindaja (nt vallavanema) külaskäik sobib neutraalsuse põhimõttega kokku, kui tutvustatakse poliitiku igapäevatööd. Poliitik ei propageeri oma erakonda või valimisliitu ega seisukohti, vaid selgitab poliitiku ametiülesandeid, valla- või linnajuhtimise protsesse jms. Poliitiku külaskäik ei tohi toimuda valimiste eelsel perioodil ehk 35 päeva enne valimisi kuni valimispäevani.

Mitme erineva maailmavaatega poliitiku külaskäik on aasta ringi lubatud. Selle puhul võib noortele korraldada neutraalsuse põhimõttega kooskõlas oleva tutvustusürituse, kus käsitletakse kõiki maailmavaateid võrdselt. Sobilik on korraldada üritusi, kus noortele tutvustatakse kõiki erakondi, valimisliite ja üksikkandidaate, nende poliitilisi eesmärke ja valimislubadusi. Seda tuleb teha tasakaalustatult, andes kõigile poliitilistele jõududele oma vaadete tutvustamiseks sama võimaluse, nt väitluse, diskussiooni või debati kujul. Lubatud on ka korraldada külalaste seeria, kus poliitilised jõud saavad ükshaaval noortele oma maailmavaateid tutvustada, seda pikema ajaperioodi vältel.

Kuigi korraldaja ei ole kohustatud tagama kõikide osapoolte kohalolekut juhul, kui nad pakutud võimalusest loobuvad, on korraldaja siiski vastutav õiglaste ja võrdsete osalemistingimuste loomise eest. Kui kutsutud osapool toob välja põhjendatud etteheite osalemistingimuste kohta, mida on võimalik võrdsuse põhimõtet järgides lahendada, peaks korraldaja sellega arvestama ja mõistlikke kohandusi tegema. See aitab vältida olukordi, kus osalemistingimused võivad tahtmatult või tahtlikult mõne poole osalemisvõimalusi pärssida.

Kui tasakaalustatud üritust ei ole võimalik korraldada, tuleb kaaluda selle ümberkorraldamist või ära jätmist. Valimisüritusele kutsutud erinevate maailmavaadete esindajate seast tuleks eelistada neid, kes ei õpi ega tööta selles keskkonnas.

Arusaamatuste vältimiseks ja poliitiliselt neutraalse keskkonna kaitseks soovitatakse noortega töötavatel inimestel selgelt määratleda põhimõtted, mis on valimiste ajal noortega töötades lubatud ja mis lubamatu, võttes aluseks ka siin esitatud soovitused. Põhimõtted võiks ka noorte endiga laiemalt läbi rääkida. Need tuleb teha kõigile teatavaks ja kättesaadavaks (nt asutuse kodulehel, sotsiaalmeedias jne).

Milliseid põhimõtteid peab järgima noortele suunatud valimisreklaam ja valimistega seotud teavitustöö?

Noortele suunatud keskkonnas ON LUBATUD:

- edastada ja levitada valimiste korraldusega seotud teavet (nt veebilehekülje valimised.ee teavitused);
- informeerida noori valimissüsteemi toimimisest;
- innustada noori valima;
- harida noori institutsioonide töö ja rolli teemal;
- tutvustada noortele erinevaid maailmavaateid.

Noortele suunatud keskkonnas ON KEELATUD:

- kampaaniamaterjalide levitamine;
- spetsiifiliste kandidaatide toetuseks suunatud tegevus(ed);
- noorte värbamine erakondadesse ja valimisliitudesse;
- valimisreklaami esitamine asutuse ametlikes kanalites (sotsiaalmeedia, koduleht, meililistid jne).

Noortele suunatud keskkondades ei tohi teha poliitilist reklaami, nt kampaaniamaterjale jagada, erakonda liikmeid värvata, allkirju koguda vms. Need põhimõtted kehtivad kõikidele noortega töötavatele inimestele, sh asutuste juhtidele, õpetajatele, noorsootöötajatele, treeneritele, teistele koolitöötajatele ja ka õpilastele ning lapsevanematele. Sama põhimõtte kehtib ka keskkondade ametlikes meililistides, õppeinfosüsteemis (Stuudium, eKool, Tahvel), sotsiaalmeedias ja muudes sarnastes kanalites.

Noortega töötavad inimesed vastutavad selle eest, et noored oleksid nii vaimselt kui ka füüsiliselt turvalises keskkonnas, sh ka poliitiliselt neutraalses.

1. Noortele suunatud keskkondades on tasakaalustatud poliitilise ürituse korraldamine lubatud, kui selle sisu vastab õpitulemustele. Sellisel juhul võib noortega töötav inimene kasutada üritust õpitulemuste saavutamiseks.
2. Samuti on lubatud noortele suunatud keskkondade territooriumi või ruumi poliitilise ürituse korraldamiseks kasutada siis, kui see toimub õppetööst vabal ajal ning õpilastel ei teki survet sellest osa võtta.

Tagamaks noorte heaolu, on noortega töötavatel inimestel õigus seada tingimusi ning piirata seda, kes keskkonda ja selle territooriumile siseneda võivad.

Poliitiku kutsumine noortele suunatud keskkonda: milliseid põhimõtteid järgida?

Noortele suunatud keskkonda võib kutsuda poliitikuid oma tööst rääkima, kui see annab õppetöösse sisulise panuse ning aitab saavutada õpitulemusi. Nii võib korraldada mitme poliitilise jõu esindatusega informatiivseid arutelusid, üritusi, paigaldada infostende jmt eeldusel, et:

- Korraldaja tagab ürituste, stendide jms aktiivse tasakaalustatuse ehk asjakohaste poliitiliste jõudude võrdväärse esindatuse ja ürituste tasakaalustatud modereerimise.
- Ürituse sisu vastab õpitulemustele. Noortega töötaval inimesel on õigus kasutada poliitilise sisuga üritust õpitulemuste saavutamiseks – formaalõppe keskkonnas võib üritusel osalemine kohustuslik olla, kui see on õppetöö osa ja aitab saavutada õpitulemusi. Mitteformaalõppe keskkonnas tohib noortega töötav inimene keskkonda ümber korraldada nii, et kõik soovijad saaksid üritusest osa võtta. Ümberkorraldamine ei tohi luua olukorda, kus noori survestatakse üritusest osa võtma.
- Poliitilise sisuga ürituse organiseerimisel korraldab noortega töötav inimene üheskoos noortega selle eel- ja järelarutelu / analüüsi.
- Tegevuse korraldaja teavitab seal toimuvatest ja valimistega seotud üritustest võimalusel kõiki, sh lapsevanemaid, avaldab ürituste kohta informatsiooni keskkonna kodulehel, meililistides, õppeinfosüsteemis (Stuudium, eKool, Tahvel), sotsiaalmeedias või muudes sarnastes kanalites.
- Valimisteemalisele üritusele kutsutud kandidaatidele meenutatakse, et noortele suunatud keskkonnas tuleb järgida head valimistava. Nt ei tohi uusi liikmeid värvata ega valimismeeneid jagada.
- Kui noortega töötav inimene kahtleb, kas üritus või materjal noortele sobib, tuleb langetada otsus, mis toetab poliitilist neutraalsust.

Kui valimistega seotud tegevusi korraldada, peaksid tegevuste fookuses olema noorte huvid. Debatid jm tegevused võiksid keskenduda erakondade ja nende esindajate lubadustele ja seisukohtadele, mis puudutavad enim noori ning noorte jaoks olulisi teemasid. Selleks, et noorte huvid oleksid esindatud, on oluline noori debattide jm tegevuste sisulisse planeerimisse kaasata. Muuhulgas võiks koguda noortelt sisendit selle kohta, millest nad kõige rohkem debati vm käigus kuulda tahavad. Selline kaasamine suurendab noorte motivatsiooni ja vähendab passiivset osalust.

Soovin noore või noortega töötava inimesena kandideerida: kuidas käituda?

Noortega töötav inimene ei tohi oma ametipositsiooni kasutada iseenda ega kellegi teise kampaania huvides. Ta peab eristama oma rolle, olgu selleks noortega töötav inimene, kandidaat vm. Kui noortega töötav inimene ise valimistel kandideerib, peab ta hoiduma noortega töötava inimese rollis mistahes noortele suunatud kampaaniategevusest.

Sama kehtib ka noorte kohta: kui noor valimistel kandideerib, ei tohi ta kasutada oma positsiooni osaluskogus, õpilasesinduses või muus noorte esinduskogus isikliku kampaania tegemiseks ega teiste kandidaatide reklaamimiseks.

Noortega töötav inimene peab kandideerimisest teavitama oma juhti. Nii peab direktor teavitama kooli pidajat, õpetaja koolijuhti ning treener või noorsootöötaja asutuse juhti. Eesmärk on vähendada võimalust rollikonfliktiks ja ohtu huvide konfliktiks.

Kui noor valimistel kandideerib, ei tohi ta oma positsiooni selleks ära kasutada, et kaasõpilaste seas oma poliitilisi vaateid propageerida (nt vahetunnis valimistooteid jagada jne). Samuti ei tohi ta noortele suunatud keskkonnas kellegi teise huvides valimiskampaaniat teha. Noortele kehtivad samad reeglid kui noortega töötavatele inimestele – nad peavad eristama oma rolle õpilase, tudengi, kandidaadi või aktivistina. Õpilasesindusel, osaluskogul ning muul noorte esinduskogul ja selle liikmel tuleb tagada oma tegevuse poliitiline neutraalsus, st õpilasesinduse ja osaluskogu liige ei tohi kasutada oma rolli ega enda kasutuses olevaid ressursse ära ei enda ega kellegi teise valimiskampaania hüvanguks.

Keda teavitada ebakohasest käitumisest valimiskampania ajal?

Ebakohasest käitumisest teavitamine on oluline, et tagada noorte valikuvabadus ning valimiste käsitlemise neutraalsus. Teavitamise tagajärjel võetakse "rikkujaga" ühendust, teavitatakse teda põhimõtetest ja palutakse oma käitumist korrigeerida.

- Ebakohasest valimiskampaniast või käitumisest tuleb esmalt teavitada asutuse juhti.
- Kui probleemile ei reageerita või rikkumine kordub, siis tuleb pöörduda asutuse pidaja poole, nt kohalik omavalitsus või Haridus- ja Teadusministeerium.
- Teavituse võib edastada Eesti Noorteühenduste Liidule (ENL) meiliaadressil enl@enl.ee. ENL tagab erapooletuse ning ei jaga teavitaja kontakte ühegi teise osapoollega.
- Õigusrikkumiste korral tuleb teavitada ka Politsei- ja Piirivalveametit.
- Reklaamiseaduse nõuete rikkumise korral võib esitada avalduse Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ametile.
- Valimistava teemalise nõu saamiseks võib ühendust võtta Eesti Noorteühenduste Liiduga.

Hea valimistava on koostatud Eesti Vabariigi põhiseadusele (PS § 37, ja § 40 ja § 41), haridus- seadusele (HaS § 2 lg 2 ja 3), inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonile (lisaproto- koll nr 1 artikkel 2), põhikooli- ja gümnaasiumiseadusele (PGS § 3, § 4, § 5 ja § 40 lg 2 ja § 44 lg 1), lastekaitse seadusele (Lasteks § 5 p 4, § 21 ja § 27 lg 1), lapse õiguste konventsioonile (artikkel 12, 13, 14, 15, 19 ja 29), reklaamiseadusele (Rekls § 8) noorsootöö seadusele (NTS § 4) ja riiklikule õppekavale toetudes.

Hea valimistava koostamisele aitas kaasa Õiguskantsleri Kantselei. Hea valimistava on koos- kõlastanud Eesti Noorsootöötajate Kogu, Eesti Avatud Noortekeskuste Ühendus, Eesti Õpila- sesinduste Liit ja Eesti Üliõpilaskondade Liit.